

Monologion

plures sbe ita nec plures psonae. Si quis itaq; velit alicui loqui quid tres dicet eē patrē & filiū & vtriusq; spm nisi forte indigentia nois pprie conuenientius coactus elegerit aliqd de illis nomibus que pluraliter in summa essentia dici nō possint ad designādū id qd congruo nomine dici nō potest vt si dicat illā ammirabilem trinitatē esse vnā essentiā vlnaturam & tres psonas siue sbas. **N**az hec duo noia aptius eligūtur ad designādū p̄salitatē in summa essentia qz p̄sona nō dicitur nec de indiuidua rationali natura sba p̄cipaliter dicitur de indiuiduis que maxime in p̄salitate sb̄sistūt. **I**ndiuidua namq; maxime sb̄stant: id est sb̄iacēt accidētibus & ideo magis pprie nomē sbe suscipiunt. **U**nde iam supra manifestus est summa essentia que nullis sb̄iacet accidētibus pprie non posse dici sb̄am nisi sba ponat p̄ essentia. **P**otest ergo hac necessitatis ratione irrep̄hēbiliter illa summa & vna trinitas siue trina vnitas dici vna essentia & tres persone siue tres sbe. **V**idetur ergo imo incūctanter asseritur quia vero nihil est id quod dicitur deus & huic soli summe essentie pprie nomē dei assignat. **Q**uipe ois qui deū esse dicit siue vnū siue plures nō intelligit nisi aliqd sb̄am q̄s sentiet supra oēm naturam q̄ deus nō est ab hoibus & venerādā propter eius eminentem dignitatē & exorandā sibi prope q̄libz iminētē necessitatē. **Q**uia ipsa dominef oibus & regat oia & si solus deus. **V**l ap. lviij.

Quid at tā p̄ sua dignitate venerandū & p̄ qualibet re deprecādū quā summe bon⁹ & sūme potens spūs qui dñatur oibus & regit oia. **S**ic enī constat qz oia per sūme bonā sūmeq; sapiētē oipotētā eius facta sunt et vigēt ita minus incōueniēs est si estimeatur q̄ rebus a se factis ip̄e non dominef siue q̄ facte ab illo min⁹ potētē minus uel bono uel sapiente aut nulla penitus

ratione sed sola casuum inordinata uolubilitate regatur cū ille solus sit p̄ quez cuiubet & sine quo nulli bono est & ex quo et per quem et in quo sunt omnia. **C**um igitur solus sit ip̄e non solū bonus creator: sed & potētissimus deus & sapientissimus rector: oim liquidissimum est hunc solum esse quē omnis alia natura scōntorum suum posse debet diligēdo uenerari & uenerando diligere de quo solo p̄spera sunt sperāda ad quē solum ab aduersis fugiēd: cui soli pro quauis re supplicādū. **V**ere igitur hic est non solum deus sed solus deus ineffabiliter trinus et vnus.

ExPLICIT MONOLOGION.

INCIPIT ANSELMUS DE P̄CESSIONE SP̄S SANCTI CONTRA GRECOS.

Negatur a grecis quod spūs sanctus de filio procedat: sicut nos latini confitemur nec recipiūt doctores nostros latios quos in hoc sequimur. **Q**ui quō enangelia nobiscuz ueneratur et in alijs de trino vno deo credūt h̄ ip̄m per oia quod nos q̄ eadē re certissimus spero p̄ auxilium eius de spūs sancti quia si malunt solide ueritati acquiescere quaz pro inani gloria contēdere p̄ hoc quod absq; ambiguitate confitētur ad h̄ q̄ nō recipiūt rationabiliter duci possūt. **Q**uis igitur multi sunt qui h̄ meli⁹ me possint efficere tamē quō mihi a plurib⁹ iungit quoz petitioni tū p̄ debito ueritatis amore: tū p̄ eoz caritate & religiosa uolūtate nō audeo resistere. **I**nuoco eūdē spūs sanctū vt ad hec me dignet dirigere. **H**ac itaq; spe p̄ mee sciētē hūilitate sciētioribus altiora relinquēsq; postulant aggrediar & grecoz fide atq; h̄ijs q̄ credūt indubitāter & confitēter pro certissimis argumētis ad rep̄p̄bādū q̄ nō credunt utar.

De processione

Credunt qui
dem unum et solū ac perfe-
ctum esse deum: nec ullam
eum habere partem sed to-
tam esse quicquid est. Hunc quoque cōfi-
tentur esse patrem et filiū et spūsanctum
ita ut si solus dicatur pater aut fili⁹ aut
spūsanctus siue duo simul pater et filius
aut pater et spūsanctus aut filius et spū-
sanctus siue tres simul pater filius spū-
sanctus idem perfectus designetur
deus quous non idem significet nomē pa-
tris aut filij quod nomen dei. Non enim idem
est esse deum quod est esse patrem aut filiū.
Nomen autē spūsancti ideo quia spūsa-
ctus alicuius intelligitur spūs pro rela-
tuo noie ponitur. Nam quous pater sit
spiritus et sanctus et filius sit spiritus et
sanctus nec tamen pater alicuius spirit⁹
nec filius alicuius spūs sicut spūsanct⁹
alicuius et spūs. Est enim spūs de⁹ et spūs
patris et filij. Quis enim greci negēt de fi-
lio illum pcedere non tamen negāt eū es-
se spū filij. Credunt quoque et confitētur
deum de deo esse nascēdo et de⁹ de deo
esse pcedēdo quia filius deus est de pa-
tre deo nascēdo et spūsanct⁹ est de patre
deo pcedēdo. Nec putant aliū esse deū
qui nascitur quā de quo nascit⁹ et qui pro-
cedit quā de quo pcedit: quous scdm no-
mia significātia quod est de quo aliquis na-
scitur et est qui de aliquo nascit⁹: et ē qui
de aliq pcedit p̄litalitē admittat: quā
plures et aliū sūt abinuicem pater et filius
et spūsanctus. Nam cui⁹ dicitur de⁹ esse
pater significatur eē de quo aliq⁹ nasci-
tur et cum nominat⁹ filius intelligit⁹ esse
qui de aliquo nascit⁹ et quādo spūsanct⁹
noiatur quia non absolute spū sed san-
ctus dei intelligimus mōstratur esse qui
de aliquo pcedit. Sed cū dicit⁹ quia fili⁹
est de patre et spūsanctus de patre intel-
ligitur quia hoc quod est filius ē spūsanctus
habent de patre. Sed alio mō intelligit⁹

filius esse de patre et aliter spūsanct⁹ fi-
lius enim est de patre: id est de deo qui est
pater eius. Spūsanctus vero non est de
deo patre suo sed tm̄ de deo qui ē pater
ergo filius sed quod est de deo dicitur filius
eius et ille de quo est p̄ eius spūsanctus
aut non sed quod est de deo dicitur fili⁹
eius nec ille de quo est pater eius. Certū
est etiam quia deus non est pater aut fili⁹
aut spūsanctus alicuius nisi dei nec vl-
la res est deus nisi idem pater et filius et
spūsanct⁹ et sicut unus deus est sic un⁹
tm̄ pater: unus filius unus spūsanctus
Unde fit ut non sit in illa trinitate pater
nisi eiusdem filij nec filius nisi eiusdē pa-
tris neque spūsanctus alicuius spūs nisi
eiusdem patris et filij. Hec itaque sola cau-
sa p̄litalitatis est in deo ut pater et filius et
spūsanctus dici non possint de inuicē sed
aliū sicut ab inuicem quia p̄dictis duob⁹
modis est deus de deo quod totū potest di-
ci relatio. Nam quō filius existit de deo
nascēdo et spūsanctus pcedēdo ip̄a di-
uersitate natiuitatis et p̄cessionis referū-
tur ad inuicem ut diuersi et aliū ab inuicē
Et quādo s̄ba habet esse de s̄ba due sūt
ibi relatōes insociabiles si scdm illas no-
mina ponātur s̄be. Luz enim hō est gignē-
do de hoie dicit⁹ hō de quo est hō pater
et hō qui est de hoie filius. Impossibile
igitur est p̄rem esse illum filiū cui⁹ pater
est et filium esse illū patrem cuius fili⁹ est
quous patrem esse filiū et filium esse patre
nihil phibet cum unus homo pater est
et filius quō ad aliū est pater ad aliū fili-
us. Nampe cū isaac sit pater Jacob et fi-
lius abrahe pater est filius et filius est pa-
ter sine repūgnantia quō ad aliū pater
dicitur quā ad suū patre et filius ad ali-
um quā ad suū filium patrem aut esse in
eodem isaac illū filiū cuius pater est aut
filium esse illum patrem cuius est filium
non est possibile. Ita ergo in deo cū de⁹
sit pater et filius et spūsanctus nec sit pa-
ter nisi eiusdē filij nec filius nisi eiusdem

spūssancti

patris nec spūs alicuius nisi eiusdē patris et filij: p̄r nō est filius aut spūssanctus? filius nō est p̄r aut spūssanctus: nec spūs est p̄r aut filius. Quippe quō filius est de p̄re spūssanctus de p̄re nec ille de q̄ est aliquis potest esse qui de se est nec ille qui de aliquo est valet esse is de quo est sicut iam dictū est idcirco nec p̄r ē filius aut spūssanctus nec filius siue spūssanctus est p̄r filius aut ut interim aliā cām dicā quō non dū constat q̄ spūssanctus de illo sit et p̄cedat ideo nō est spūssanctus nec spūssanctus est filius q̄ filius nascēdo habet esse de p̄re: spūssanctus vero non nascēdo sed p̄cedēdo nec filius potest esse suus spūs nec spūssanctus valet esse ille cuius spūs est.

His p̄missis quō indiuisibilis unitas et insociabilis pluralitas in deo se adinuicē habeāt inquiramus. Quō autē hec que dicta sūt pariter credimus indubitāter et p̄fitemur et nos qui dicim⁹ spūssanctū de filio p̄cedere et greci qui nobiscuz de hac re nō sentiunt debemus absq̄ nulla ambiguitate que ex hīs necessarie p̄secutur vno cōsensu suscipere. Sequit̄ em̄ scdm̄ unitatis dei que nullas habet partes proprietatem vt quicquid de vno deo qui totus est: quicquid est dicitur de toto deus p̄r dicatu et de filio et de spūssancto quia vnusquisq̄ solus et totus et p̄fectus de⁹ est. Supradicta vero relationis oppositio que ex eo nascit̄ q̄ supradictis duobus modis deus de deo ē p̄hibet p̄rem et filiū et spūssanctū de inuicē dici et p̄pria singulorū alijs attribui. Sic ḡ hui⁹ unitatis et huius relatōis consequentie se contemperāt vt nec pluralitas qui sequitur relatōez trāseat ad ea in quibus p̄dicte simplicitas sonat unitatis: nec unitas cohibeat pluraliteram vbi eadē relatio significatur quaten⁹ nec unitas amittat aliquādo suā consequētiā vbi non obuiat aliqua relationis oppositio

nec relatio p̄dat quod suum est nisi vbi obstitit unitas inseperabilis. Et si per exempla considerem⁹ clar⁹ erit. Qualiter quidē unitatis simplicitas a se excludit pluralitatem que est in relatiuorū noīm significatōez facile est cognoscere confitemur em̄ quia p̄r nō est filius aut spūssanctus nec filius p̄r aut spūssanctus nec spūssanctus p̄r aut fili⁹. Sequitur ergo als abiuicem et plures esse patres et filios et spūssanctū. At pater est deus filius est deus et spūssanctus est deus. Quid itaq̄ consequētiū si p̄dictarū personarū pluralitas suā seruat proprietatem q̄ p̄rem et filiū et spūssanctū plures deos et alios ab inuicem. Sed h̄ nullo latenus admittit inuolabilis simplicitas diuinitatis: qm̄ vnū solū deū eē credimus. Sic repellit unitas essentie dei relatiuorū consequētiā. Cōsiderandū quoq̄ est quō relatōez pluralitas obuiat unitatis consequētie si prius posuerimus aliqua ex hīs in quib⁹ nulla obstitit oppositio. Dicimus vnus deū esse p̄rem et esse filiū et esse spūssanctum et vnū eundē deū esse siue singuli siue diuisiue tres simul dicātur. Si ergo deus est eternus prop̄ unitatem deitatis ex necessitate sequit̄ quia eternus est pater eternus est filius eternus est spūssanctus. Et quō siue singuli siue plures siml̄ sūt vnus deus nō est nisi vnus etern⁹. Similis est consequētia si deus dicit̄ creator siue iustus siue aliquid aliorū in quibus nulla p̄dicta intelligit̄ relatio. Videamus nunc quō hāc unitatis dei consequētiā restringat relatio. Dicimus enim quia deus est pater. Quō ḡ vnus est deus pater et filius et spūssanct⁹ exigit unitas dei vt filius sit pater et spūs sit pater. Sed obuiat relatio que prohibet filiū aut spūssanctū esse patrem. Quippe nec natura p̄mittit nec intellect⁹ capit existentē de aliquo esse de quo existit aut de quo existit esse existentem

De processione

de se. **E**xistit autem filius et spiritus sanctus de patre. Quare non potest filius aut spiritus sanctus esse pater: quia deus sit pater et unus idemque deus sit pater et filius et spiritus sanctus. **I**dem cognoscitur si dicitur deus esse filius: vult enim unitatis dei consequentia ut pater et spiritus sanctus sit filius. Sed pater de quo est filius non potest esse qui de se est. Spiritus vero sanctus qui existit de patre procedendo non est ille qui est de patre nascendo. **I**tem cum dicitur deus est spiritus sanctus requirit unitas predicta patrem quoque et filium esse spiritus sanctum sed nec pater de quo est spiritus sanctus potest ille esse qui de se est: nec filius qui existit de patre nascendo est ille qui de eodem patre est procedendo: id est spiritus sanctus. **C**um autem apparebit quia spiritus sanctus est de filio tunc quoque palam erit quia propter hoc nequid esse filius spiritus sanctus et spiritus sanctus filius. **C**onsideremus adhuc quomodo supradictae oppositiones obstant consequentiae predictae unitatis deus est de deo. **H**oc ergo semel accepto quomodo idem deus est pater et filius et spiritus sanctus. **S**equitur secundum hanc identitatem ut deus pater sit deus de deo et deus de quo est deus et similiter filius deus de deo et deus de quo est deus et eodem modo spiritus sanctus. **U**trum querere utrum unusquisque sit deus de quo est deus non est aliud quam considerare utrum singulus quisque sit deus de deo. **N**on enim potest deus de deo deus esse non pater aut filius aut spiritus sanctus nisi de patre aut de filio aut de spiritu sancto. **I**nspiciamus utrum unusquisque sit deus de deo et patebit utrum sit singulus quisque deus de quo est deus. **S**ed pater non potest esse de deo propter predictam oppositionem. **C**um enim non sit deus nisi aut pater aut filius et spiritus sanctus aut duo et hijs aut tres simul non potest esse deus pater: de deo nisi aut de patre habet de seipso aut de duobus aut de tribus de seipso non potest esse quia existens de aliquo et de quo existit non potest idem esse de filio non est quia filius est de ipso et ideo

non potest esse de filio et spiritus sancto non est quia de illo est spiritus sanctus: nec valet ille esse qui de se est de duobus vel de tribus simul nequit esse pater propter eandem oppositionem rationem filius vero deum necesse est esse de patre deo quia pater non est de illo. **D**e filio vero hoc est de seipso esse nequit quia non est idem existens de aliquo et de quo existit. **U**trum autem sit de spiritu sancto aut spiritus sanctus de illo post monstrabit sed prius dicemus de spiritu sancto si secundum consequentiam predictam sit de patre et de seipso. **D**e patre quidem necesse est esse quia nulla obuiat oppositio: non enim est pater de illo: de seipso vero impossibile est esse quia non potest existens de aliquo et de quo est idem esse. **I**n hijs omnibus nihil obuiat consequente unius identitatis nisi aliqua de supradictis oppositio. **Q**uod vero in hijs cognoscitur in omnibus que de deo dicuntur immutabiliter euenire necesse est.

Nunc querendum est per supradictas irrefragabiles rationes utrum spiritus sanctus sit de spiritu sancto aut spiritus sanctus de filio. **D**ico quia sicut per supradictam rationem aut pater est de filio aut filius de patre aut de spiritu sancto pater: aut spiritus sanctus de patre ita est aut filius de spiritu sancto aut spiritus sanctus de filio. **Q**ui negat neget etiam necesse unum solum deum esse: aut filium deum esse: aut spiritus sanctum deum esse aut deum esse de deo quia ex hijs sequitur quod dico. **A**mplius non est filius aut spiritus sanctus de patre nisi de patris essentia que una est illi cum filio et spiritu sancto. **C**um ergo dicitur quia filius est de deo patre si idem deus est pater spiritus sanctus sequitur secundum unitatem deitatis ut sit etiam de spiritu sancto. **E**odem modo quando confitemur spiritus sanctum esse de deo patre si idem est pater et filius sequitur secundum eandem deitatis unitatem: ut sic et de filio. **E**x hijs igitur aperte cognoscitur: quod aut filius est de spiritu sancto aut spiritus sanctus

Spūs sancti

de filio quō vtrūq; nequit esse verū aut
 flin. **N**ecessesse est ergo spūs sanctū esse de
 filio si potest monstrari filiū non esse de
 illo. **N**am si quis dicit non sequi filiū
 esse de patre z spūs sancto quō vnus ē de
 us pater z spūs sanctus. etiam si non op
 ponitur aliud aut spūs sanctū esse de pa
 tre z filio quō vnus est deus p̄ z filius
 quīs non sit filius de spūs sancto. **C**ōsi
 deret quia cū est deus de deo aut est to
 tus de toto aut pars de parte aut pars
 de toto. **S**ed deus nullā habet partez.
Impossibile igit̄ est vt si de^o est de deo
 vt totus sit de parte aut vt pars de to
 to aut vt pars de parte. **N**ecessesse est igit̄
 tur: vt si est deus de deo totus sit de to
 to. **L**uz ergo filius dicit̄ esse de deo qui
 est pater z spūs sanctus: aut alius totus
 erit pater alius totus spūs sanctus vt de
 toto patre sit z nō de toto spūs sancto aut
 si idem totus deus est p̄ z spūs sanctus
 ex necessitate cū est de deo toto q̄ ē vn^o
 totus tam p̄ q̄ spūs sanctus est pariter
 de patre z spūs sancto si nō repugnat
 aliud. **E**odez mō cum dicit̄ spūs sanctus
 esse de toto deo qui est pater z filius aut
 alius totus erit p̄ alius totus filius vt
 sit de toto patre et nō de toto filio spūs
 sanctus aut cū est de patre spūs sanctus
 nō potest non esse de filio si nō est filius
 de spūs sancto. **N**ulla em̄ alia ratione p̄t
 negari spūs sanct^o esse de filio. **D**icit ali
 quis: si qm̄ vnus deus p̄ et spūs sanct^o
 cū filius est de p̄ se sequit̄ eū esse de spūs
 sancto aut cū spūs sanctus est de p̄ se: qz
 idem est deus p̄ z filius est etiā de filio
 cū p̄ gignit filiūz necesse est eū gignere
 quoq; spūs sanctū quia vnus idēq; de^o
 est filius z spūs sanctus et cū spūs sanct^o
 p̄cedit de patre. p̄pter eandem vnitatē
 deitatis filij z spūs sancti p̄cedit̄ filius
 de patre ita sicut spūs sanctus. **S**i vero
 vnitatis deitatis in filio z spūs sancto: non
 illā habet vīm consequētie vt vterq; si
 militer sit genitus et p̄cedens videt̄ q

non ex eo q̄ vnus est de^o pater z spūs
 sanctus sequit̄ filium esse de spūs sancto
 aut spūs sanctū esse de filio quō idēz de
 us est pater z filius vt dicit̄. **A**d qd̄ ego
Habēt vtrūq; a patre esse filius z spūs s̄
 ctus sed diuerso mō quia aliter nascen
 do alter p̄cedēdo alij sint ab invicē per
 h̄ quod dictū est. **E**t ideo cum nascitur
 vnus nō potest cuz eo nasci ille qui p̄
 est aliud ab eo quia non similiter nascit̄
 sed p̄cedit. **E**t cuz vnus p̄cedit nequit
 ille simul p̄cedere qui p̄ hoc est alius ab
 illo quia nō similiter p̄cedit sed nascit̄.
Et ideo nō habet hęc vnitatis illa vīm eō
 sequētie quia pluralitas obuiat quē ex
 necessitate nascit̄ z p̄cessione. **N**am z si
 p̄ aliud non essent plures filij z spūs san
 ctus z p̄ hoc solum essent diuersi. **C**um
 aut̄ dico ex eo quia p̄ vnus deus ē cuz
 filio aut cū spūs sancto: sequi filiū esse de
 spūs sancto aut spūs sanctuz esse de filio:
 nulla ibi pluralitas generat̄ que vnitatis
 obuiet cōsequētie: quia nō vtrūq;
 dico esse sed alterū tātum. **O**mnimoda
 igit̄ z inexpugnabili necessitate conclu
 dit̄ quia si vera sunt que supra dixi nos
 pariter cū grecis credere: aut filij est de
 spūs sancto aut spūs sanctus est de filio.
Quod aut̄ filius nō sit de spūs sancto pa
 lam est ex catholica fide. **N**ō em̄ ē deus
 de deo nisi aut nascēdo vt filius: aut p̄
 cedēdo vt spūs sanctus filius aut̄ nō na
 scitur de spūs sancto. **S**i em̄ nascit̄ de il
 lo est filius spūs sanctus z spūs sanct^o p̄
 eius sed alter alterius nec pater nec fili
 us est. **N**ō ergo nascit̄ de spūs sancto fi
 lius nec minus aptū est quia nō p̄ce
 dit de illo. **E**sset em̄ spūs eiusdem spūs
 sanctus. **N**ō apte negatur cum spūs san
 ctus dicitur z creditur spūs filij. **N**ō em̄
 potest esse spūs sui spūs. **Q**uare nō p̄
 cedit filij de spūs sancto. **N**ullo ergo mō
 est de spūs sancto filius. **S**equitur itaq;
 inexpugnabili ratione spūs sanctum
 esse de filio sicut est de patre.

De processione

Hereticā negabūt greci spūsanctum esse deū de deo sicut est filius deus de deo: quomō probamus per hec illum esse et pcedere de filio nec est positum in illo simbolo: in quo reprehēdimur ab illis addidisse processionē eius de filio: sed qui hoc putat negat aut patrem esse deum de quo est spūsanctus aut spūsanctū esse deuz q̄ est de p̄e: aut h̄ipm q̄ est spūsanctus esse de p̄e. **N**e p̄em non esse deum aut spūsanctū: nullus suscipit xp̄ian⁹. **V**ideamus igit̄ vtrū hoc ip̄m q̄ est essētia: liter sit spūsanctus de p̄e q̄ quendam ep̄m grecis forsitā fauētē in Barēsī ciuitate sensi nolle sentire. **N**am si nō est ip̄m de p̄e q̄ est cum sit vnus idēq̄ de⁹ qui p̄ inueniri nequit: vnde sit alius a patre. **N**on em̄ nisi alius est quia p̄ habet filium ⁊ spūsanctus nō habet filiū. **P**er hoc em̄ p̄bari possūt quia alij sunt ab inuicem nō tamē hec est causa vt diuerse sint p̄sone. **Q**uipe si duo sint homines quoz alter habeat filiu⁹ alter nō qūis p̄ hoc ostēdi possint esse diuersi non tamen ob hoc alij sūt abinuiē quo modo se habeant in habendo vel nō habendo filium diuersitatem: tamen non amittunt. **I**ta in p̄e et spūsancto nō q̄ alius habet alius nō habet idcirco sunt diuersi sed quō diuersi sūt idcirco nihil phibet eos in habendo ⁊ non habendo filiū esse dissimiles. **S**imiliter r̄ideri potest si ideo dicatur alius quia ab illo p̄cedit spūsanctus sicut ip̄e p̄cedit a p̄e. **Q**uipe vt sc̄dm illos loquar qui negāt spūsanctum de filio p̄cedere: sicut non est hec causa quia spūsanctuz filius de se p̄cedētem non habet sicut p̄ vt alius sit a patre: sequeret̄ em̄ vt si spūsanctus p̄cederet de filio: filius nō esset alius a p̄e ita p̄ hoc non est spūsanctus a p̄e alius: quia non habet filiu⁹: aut spūm de se p̄cedētem sicut p̄. **E**t quēadmoduz filius non ideo est alius a p̄e: q̄ patres

habet ⁊ p̄ non habet patrē. **S**i em̄ habet p̄em alius tamē esset a p̄e ita spūsanctus quia de aliquo p̄cedit et pater a nullo non p̄pter hoc est alius a patre quia si pater ab aliquo p̄cederet nō minus tamen esset alius a p̄e de quo p̄cedit. **P**alam igit̄ est quia non ideo spūsanctus ali⁹ a p̄e quia nō habet filiū: aut spūsanctū de se p̄cedētem sicut p̄: nec q̄ de aliquo p̄cedit et p̄ de nullo. **S**ed neq̄ p̄ h̄ intelligi potest esse a patre ali⁹ quia est spūsanctus p̄is si de illo nō habet cē. **P**otest em̄ intelligi aliquis alius ab alio quo priusq̄ sit illi⁹ qūis alicui⁹ nequeat esse nisi sit alius vt cuz dicitur hō dominus alicuius: aut homo alteri⁹ hois. **P**ri⁹ em̄ intelligit̄ ali⁹ ab illo cui⁹ cē dicit̄ q̄ sit ei⁹ dñs vel hō. **S**ic itaq̄ si spiritus sanctus non est de p̄e nihil phibet eum intelligi prius aliū ab illo q̄ sit illius. **Q**uare nō facit illum aliū esse a p̄e h̄ quod spūsanctus eius est. **S**i p̄ h̄ non habet vt sit alius ab illo quod est spūsanctus illi⁹ sicut filius p̄ h̄ est alius a p̄e: p̄ quod est filius eius quod non est aliud nisi q̄ de ip̄o existit nascēdo. **V**idēt itaq̄ q̄ spiritus sanctus nō sit p̄ aliud a p̄e ali⁹ nisi q̄ ab illo habet esse q̄ ē qūis alio suo mō q̄ filius. **I**nuestigem⁹ tamē h̄ diligentius vtiq̄ aut postq̄ fuit spūsanctus h̄ q̄ est contigit illi aliū esse a patre: aut in existēdo habet vnde alius est. **C**ōtingit em̄ aliquē esse q̄ est pri⁹ q̄ sit alius ⁊ contigit aliquē aliū in existēdo fieri: prius aut̄ quicq̄ esse aliū q̄ sit hoc q̄ nō est possibile. **N**amq̄ primus hō priusq̄ de illo esset hō aliquis erat ip̄e hō: h̄ nō alius erat: cum vero extitit de illo aliq̄s et ille de quo extitit postq̄ h̄ fuit factus est ali⁹ et qui de illo extitit simul habuit esse et alius factus est. **A**ut ergo spūsanctus sicut dixi postq̄ fuit fact⁹ ē a patre alius aut habet in existēdo p̄pter quod alius dicitur. **S**ed si postq̄ fuit cōtingit illi aliuz esse a p̄e em̄ nō sit alia p̄sona

spūs sancti

nisi quōd alius est ab illo nō fuerūt semp
tres ille persone. quia ista non semp fu-
it si non semp fuit spūs sanctus ali⁹ a pa-
tre. Quō itaq; falsa sūt h̄ patet qm̄ i exi-
stendo habet vnde alius est. **E**sse autē
nequit nisi aut ex aliquo sicut filius aut
ex nullo sicut p̄r. **Q**uod si ex nullo quē-
admodū p̄r existit: aut ita existit vnus
quisq; p se vt neuter ab altero q̄c̄q; ha-
beat sed sūt duo dij p̄r et spūs sanct⁹: aut
qm̄ vnus deus est si vterq; de nullo est
penit⁹ nihil inueniri valet in fide xp̄ia-
na vnde sint ab in uicē alij sed vn⁹ idēq;
p̄r et spūs sanctus et vna psona que ve-
ra fides abhorret. **N**on est ergo verum
spūs sanctū a nullo esse. **S**i autē est ab ali-
quo non est nisi ex deo qui est p̄r et filius
et spūs sanctus. **S**ed a seip̄o nequit esse
quō nulla psona a seip̄a potest existere
nisi sola p̄ris. **Q**uare si quis negat esse
a filio negare nequit illuz a p̄re esse. **S**i
quis autē dicit quia licet non habeat esse
de p̄re tamē p̄ p̄cessionē alius potest in-
telligi. **A**d hoc quoq; respondendū ar-
bitror: ne possit aliquid in hac questioe
nostre obici assertioni: cui n̄ra respōsio
non obuiet: nec intret aliquis me tantū
in hoc cōmorari quōd non parue aucto-
ritatis erat ille inter suos quē sensū non
sentire spūs sanctū hoc quōd est habere ex
patre nec tunc habui oportunitatem re-
spondendi.

Quā ergo sanctū spūs dicere vult
ex sola p̄cessionē aliū esse a p̄re
licet non sit ex illo intelligit aut
idipm̄ esse p̄cedere de p̄re solūmō quōd est
mitti vel dari a p̄re vt cū mittit vel dat
eū p̄r tūc t̄m̄ p̄cedat a p̄re aut h̄ eē p̄ce-
dere quōd de p̄re eē si idē eē p̄cedere quōd est
dari vel mitti p̄cedit parit̄ a filio: sicut a
p̄re spūs sanct⁹ quōd ab illo similē mittit̄ et
dat̄. **I**tē si nō eē aliud spūs sancto p̄cede-
re quōd mitti vel dari nō est alius a p̄re nec
p̄cedit a p̄re nisi cū dat̄ vel mittit̄ quōd ne-
mo puto intelligit. **S**emp̄ em̄ est alius

a patre spūs sanctus etiam ante creaturā
non autē dat̄ vel mittit̄ non creature nec
tamen dicēdum est quōd accidat ei dari vel
mitti. **N**am cū ip̄e sit vbiq; et immutabi-
lis accipiētī quidem accidit aliquid: quōd
circa illū fit quōd prius nō erat et abesse po-
test circa spūs sanctū vero nihil fit quōd nō
erat. **C**ū em̄ cecus in luce nō sentit lucez
nō magis nec min⁹ h̄z aliqd lux t̄si de-
pulsā cecitate s̄riat cec⁹ lucē circa illuz
fit mot⁹ nō circa lucē. **P**atet itaq; nō eē
spūs sanctū aliū a p̄re p̄ sic intellectā p̄ces-
sionē vt nō sit aliū illi p̄cedere quōd dari vel
mitti. **E**st quōd patēs eū p̄ p̄cessionē ea-
dem esse de patre: et per hoc alium esse
a patre sicut filius non per aliud eā a pa-
tre alius quōd per hoc quōd de illo existit. **E**st
igitur deus de deo et p̄cedit de deo quōd et
ip̄e est deus et p̄r deus de quo est et p̄-
cedit. **A**c si dicimus duas spūs sancti pos-
se noiari p̄cessionēs vnā quā existit de
p̄re alterā quā datur vel mittitur non pu-
to hoc esse negādum si vnaqueq; in suo
sēsu accipit̄: de illa quā p̄cessionē: qua
datur vel mittit̄ non incōgrue d̄m̄ sic
dixisse intelligim⁹. **S**pūs vbi vult spi-
rat et vocem e⁹ au. et nes. vnde ye. aut
quo va. **S**ic em̄ hoc potuisse dici videt̄.
Nescis vnde procedat aut quo recedat.
Cum em̄ datur quasi de occulto venit et
procedit cum vero protrahitur velut ad
ocultum vadit et recedit. **D**e hac p̄ces-
sione potest dici quia idem illi est proce-
dere quod mitti. **S**ive igit̄ non p̄cedat
nisi existendo de p̄re siue non nisi cū da-
tur aut mittitur ad s̄ctificādā creatu-
ram siue vtroq; mō p̄cedat. **S**equitur
vt p̄cedat de filio. **S**i em̄ est de p̄re de-
us est de deo: vnde pbatur vt dictū est
eē quoq; de filio et p̄cedere ab illo. **M**ā-
q; p̄cedit de quo est et de illo existit a quō
procedit. **S**i vero tūc t̄m̄ procedit cum
mittitur vel datur procedit a filio a quo
datur et mittit̄. **Q**uod si vtroq; modo
procedit pariter vtroq; mō procedere

De processione

cognoscat a filio. **E**cce videmus spm factum esse de deo et pcedere de deo: quod non est positum in prefato simbolo. **S**i ergo ideo negant eum esse et pcedere de filio quia ibi taceat negat esse similiter eum de deo et pcedere quod ibidem non dicitur. **A**ut si hoc diffiteri nequeunt non timeant confiteri nobiscum spiritum sanctum esse et pcedere de filio quod hoc in eodem simbolo non inveniuntur. **A**c si dicitur satis ibi significat: quod est et pcedit de deo quod a patre pcedit quia pater est deus et nos similiter dicimus: quod a parte monstrat pcedere de filio cum dicitur pcedere de deo quia filius est deus. **I**nterrogo enim utrum ideo intelligendus sit spiritus factus esse de patre: quia de deo est: aut idcirco esse de deo: quod est de patre: licet enim inuicem alter ex altero probetur. **S**i enim est de patre est de deo: et si est de deo est de patre: quod nulla supra dicitur obuiat ratio non tamen similiter inuicem sunt alterum alterius causa. **N**am si esse spiritum factum de patre est causa ut sit de deo cum dicitur esse de patre non est intelligendum quod sit de hoc quod pater est deus id est de diuina essentia: sed de hoc quod deus pater est: id est de hoc unde refertur ad filium. **E**rit igitur diuina essentia in spiritu sancto non de deitate patris sed de relatione quod stultissimum est dicere. **Q**uis si hoc velit aliquis accipere non minus sequitur spiritum sanctum de filio quod de patre pcedere. **N**empe nulla ratio est patris sine relatione filii sicut nihil est filii ratio: sine patris relatione. **S**i ergo alia nihil est sine altera non potest aliquid de relatione patris esse sine relatione filii. **Q**uare sequitur spiritum factum esse de utraque: si est de vna. **I**taque si est de patre secundum relationem erit simul et de filio secundum eundem sensum. **U**lex quia nemo tam insipiens est qui hoc opinetur credendum et confitendum esse: ideo de patre spiritum factum esse quod est de deo non autem magis est pater deus quam filius sed vnum solum verus deus pater et filius. **Q**uapropter

si spiritus factus est de patre quod est de deo qui pater est negari nequit esse quoque de filio cum sit de deo qui est filius.

Consideremus etiam: quod dominus dicit in euangelio. **A**it enim. **H**ec est vita eterna: ut cognoscat te solum verum deum: quem misisti in hoc mundo. **A**ut igitur ita intelligendum est iste solus verus deus: ut cum nominamus solum patrem non significet ille solus verus deus: neque quando nominamus solum filium sed tunc solummodo intelligatur iste solus verus deus: quando simul dicimus patrem et filium. **A**ut solus verus deus intelligitur cum nominamus solum patrem: aut solum filium: aut si solo patre nominato: aut solo filio non intelligitur solus verus deus sine adiectione nominis alterius non est pater perfectus deus sed est deus compositus ex patre et filio. **S**ed credimus patrem esse perfectum et solum verum deum et filium: similiter perfectum et solum verum deum. **C**um ergo nominamus patrem solum: aut filium non aliud intelligimus excepta relatione quam referuntur ad inuicem quod solum verum deum et eundem quem in vtriusque relatione cognoscimus. **I**taque cum dixit dominus. **H**ec est autem vita eterna ut cognoscat te solum verum deum et quem misisti in hoc mundo. **X**ristus si addidisset dices et de hoc solo vero deo pcedit spiritus factus quis auderet separare filium ab illa processione cum ille solus verus deus non magis aut minus sit pater quam filius. **Q**uapropter si idem solus verus deus intelligitur cum solus pater dicitur aut filius: et cum ambo simul nominantur quid aperiri potest quia de solo vero deo qui pater est et filius pcedit spiritus sanctus cum dicitur a patre pcedere. **Q**uare sicut intelligitur de filio pcedere si idem filius dixisset de solo vero deo illum pcedere quoniam dixit se et patrem solum verum deum esse ita cum dicit eum de patre pcedere absque dubio eum de se significat pcedere. **D**icit etiam dominus paraclitus spiritus sanctus quem mitet pater in nomine meo. **E**t cum autem venerit ille paraclitus quem ego mitto

spūssancti

vobis a p̄re. **Q**uid ergo intelligēdū est cū dicit quē mittet p̄r in noīe meo: an qz spūssāctus habebit nomen ei? vt cū mittet p̄r spūssāctū: idem sit qz mittere filiū. **S**ed quod ait quez ego mittaz vobis a p̄re nō recipit sensū hūc: qz eundē ipsuz spūm quē mittit p̄r mittit fili? neqz mittit filius filiū. **D**eniqz nusqz legim? z oīno negam? spūss. esse filiū. **Q**uid itaqz est quē mittet p̄r in noīe meo nō quē pater mittet fili? quoqz mittet: sicut cum dicit quē ego mittā a p̄re: nō est aliud qz ego mittā et p̄r filius nāqz est nomē illius qz dicebat: mittet p̄r in noīe meo. **N**on est ergo aliud mittet p̄r in nomē meo: nisi mittet p̄r in noīe filij. **Q**uid igit? est mittet p̄r: in noīe filij nisi mittet p̄r tanqz si mittat fili? vt in missione p̄ris missio intelligat filij. **Q**uod dō ait quē ego mittā vobis a p̄re quō intelligēdū est. **U**tiqz a qz cū mittit fili? ab eo mittit. **M**ittit autē eū a p̄re. **E**rgo a p̄re mittit. **S**ed ille mittit a quo mittit. **D**at itaqz mittere intelligit cū filius dicit. **E**go mittā a p̄re. **Q**uid est ergo ego mittā a patre nisi ego mittā tāqz si p̄r mittat vt vna z et eadē sit missio mea et p̄ris. **L**uz itaqz filius tāta diligētia ostēdat vnā eē missionem p̄ris z suā vt nec p̄r mittat nisi: cū filius mittit: nec fili? mittat: nisi cum mittit pater. **Q**uid vult significare aut quid vult intelligi nisi qz nō aliter se hz ad p̄rem spūssāctus z aliter ad filiū: nec magis est vnus qz alterius. **Q**uobrem nimis difficile immo impossibile est ostēdere quō nō p̄cedat ab vtroqz vnde em̄ ē filio cū p̄re dare simul vel mittere spūssāctum z hunc esse vtriusqz si simul nō est de vtroqz. **C**ur em̄ magis dat filius spūssāctum qz spūssāctus filius? aut cur magis spūss. est filij qz filius spūss. nisi qz filius nō est ita de p̄re simul: z de spūssācto sicut spūssāctus est de p̄re simul et de filio. **S**i qz spūssāct? nō est de filio nō det filio: nec dicat eē filij sicut

fili? nō dat a spūssācto. nec dicat eē spūssāctus quō nō est de spūssācto. **S**i autē dicit quia spūssāctus mittit filium sicut idē ip̄e dicit per p̄pham z nūc dñs deus misit me et spūss. eius h̄ scdm hoīez quē gerebat intelligēdū est qui p̄ris et spūssācti vna volūtate z dispositōe mōdm redēpturus in mōdo apparuit. **Q**uero tñ ab hīs qui negāt spūssāctū esse et p̄cedere de filio quō intelligāt eū: sicut esse spūss. filij vt filius tāqz suum spūss. illum mittat. **A**n putāt quia p̄r dedit filio spūss. ritū suū tanqz a se non habēt: aut enim habet a se: aut ab alio. **S**ed ab alio non potest h̄re nisi a patre. **A**ccipit igitur a patre a quo habet et dedit ei pater spūssāctum vt a se non habēt. **H**ec ostēdāt cū eq̄les sint pater et fi. z. s. z vnusqzqz sibi sit sufficiens que fuit causa: vel qz indigentia filij vt pater daret ei spūss. suuz magis qz spiritūssācto filiū suū. **N**ō negamus hoc mōdō habere filiū spūssāctū a patre qz a quo habet esse ab eo habet vt de se spūssāctū existētem habeat sicut pater quō idem esse est p̄ris z filij. **N**on est em̄ idēz accipere a p̄re essentiā de qua p̄cedit spūssāctus z accipere a p̄re spūssāctū. **C**ū em̄ dicit habere a patre essentiā de qua spūss. p̄cedit nllā mōstrat indigentia filij. **C**ū vero dicit quia filius accipit a p̄re spūssāctū quē de se nō hz sicut p̄r videt significari fili? quā si minus aliqd h̄re qz habeat p̄r z velut ad supplemētū ei dare spūssāctū. **S**z nō apparet cur magis egeat fili? spūssācto qz spūssāct? filio. **S**i em̄ respōdet ad hoc datū esse spūssāctū filio: vt cū ip̄e cū p̄re quoqz daret eūdē spūssāctū par illi cuz p̄re gr̄a imputaret. **T**errena est hec opinio z longe ab intellectu diuinitatis extranea vt tāqz hō homini de? deo indigenti subueniat. **N**āqz si dat p̄r spūssāctū filio dat de? deū deo p̄r em̄ de? fili?: de? et spūssāct? deus z vnus idēqz deus. **N**ō autē legim? deū a deo deū accipere:

De processione

nisi hic dicatur cum deus est de deo: vt filius et spiritus factus. Dicitur ergo spiritus factus filij: spiritus non ob aliud nisi qz ex ipso est.

Post rōnem legim⁹: qz insuffla-
uit dñs in discipulos suos: et ait
ill. Accipite spm̄ factum. Quid
sibi vult ista insufflatio. Scimus enim
quia flatus ille qui de ore eius tñc pro-
cessit non erat spiritus factus. Non ergo
credimus illam insufflationem sine ali-
quo misterio factam esse. Quid igit re-
ctius hoc intelligi potest: aut apercius
q̄ hoc ideo illum fecisse: vt intelligere-
mus spiritum factum de illo procedere.
Ac si diceret. Sicut videtis hunc flatum
per quem vobis spiritum factum: sicut
sensibilibus insensibilia significari que-
unt significo de intimo corporis mei: et
de psona mea procedere: ita scitote spi-
ritum factum quem vobis per hunc fla-
tum significo de secreto deitatis mee: et
de mea persona procedere. Vnam eni
personam verbi: et hominis: et in ea du-
as naturas diuinā: scilicet et humanam
credimus et confitemur. Sed diceret for-
sitan flatus vtiqz ille non erat de substā-
tia hūana: et tñ quasi suū illū emittebat.
Quapropter docemur p huiusmodi spū
facti datōem qz cū dat filius spm̄. dat et
mittit sūmū spiritum sed non de sue di-
uinitatis essentia. Dicant igitur si qui
hoc opinantur: qz sicut flatus non est hu-
mana natura cum emittitur ab homine
ita spiritus factus non est diuina substā-
tia cum datur vel mittitur a deo filio q
nullus confitetur christianus. Dicāt etiā
cum audimus verbo dñi ce. fir. s. et spi-
ritu oris e. o. d. e. Si ibi non negant in-
telligendum per spiritum oris domini
spiritum factum: non illuz esse de essen-
tia domini cuius oris spiritus dicitur:
quia spiritus qui est ex ore solet homi-

ni procedere: non est de substātia illi-
us de cuius ore procedit. Qz si non au-
dent dicere spiritum scilicet dei: non es-
se de essentia dei: et per verba rerum se-
nsibilibus id est per spiritum oris intelli-
gunt spiritum factum de secreto ei⁹ es-
sentie procedere cuius oris spir⁹ dici-
tur fateantur etiam eundem spiritum f.
de illius essentia procedere cuius labio-
rum spiritus dicitur: legimus enim in
prophā de cristo qz spiritu labioꝝ suo-
rum interfici. nup. Aut ergo ostendant di-
uersitatem inter spiritum oris: et spi-
ritum labioꝝ qd fieri neq̄t aut pariter conce-
dāt spm̄ sanctū. pcedere de illo cui⁹ oris
et de illo cuius labioꝝ spiritus designa-
tur. Ac si dicunt nequa q̄ per spiritum
labioꝝ ibi intelligi spiritum sanctum
debere sed verba predicatōis eius: que
ex isto aeri spiritu hūano in ore forma-
uit qz verbis suis interficiet impiū cum
docendo ab homine audit impietatem
non vtiqz hoc faciunt verba sensibilia et
iste spiritus sensibilis: sed spiritus fact⁹
de quo dicit deus per prophā. Ause-
ram cor lapideum de carne vestra et da-
bo vobis cor carneum: et spiritum me-
um ponam in medio vestri. Spiritus
ergo sanctus interficit impiū: cum cor
eius conuertitur ab impietate ad piete-
tem. Qd si intelligim⁹ in illo impio an-
ticristum quem dominus. Ihesus inter-
ficiet spiritu oris sui nō puto: qz aliquis
attribuat virtutem illam spiritui vocis
humane tantum q̄tum spiritui diuino.
Si ergo spū factus intelligitur in hīs
dictis cuz pariter dicatur spū oris do-
mini cuius verbo celi firmati sunt id est
p̄ris: et spū oris domini ihu et spū la-
bioꝝ eius non apparet cur magis in-
telligi debeat pcedere de ore patris: q̄
de ore filij. Et si per hos patris intelli-
gimus essentiam patris: nō enī est aliud
os eius q̄ essentia eius vt sicut v erbum

Spiritus sancti

domini est de essentia eius. ita spūs oris eius non sit nisi de essentia eius: quid ap-
cius q̄ sicut spūs oris patris est de esse-
tia patris et p̄cedit: ita spūs oris et labi-
orum filij de filij essentia sit et procedat.
Puto em̄ quia nemo intelliget simplici-
ter vbi dictū est: uerbo do. te. fir. s. et s. o.
e. o. h. eoz verba transitoria et spm̄ qui
de h̄ aere assūp̄ per loquētis os emit-
titur: sed quōcunq̄ hoc aliquis expone-
re conatur sufficit: q̄ in illa sufflatione
domini in discipulos cuius feci mentio-
nem factum est ad significanduz quia de
eiusdem persone secreto procedebat ille
le spūs quem dabat de cuius oculo spī-
ritus ille procedebat quem in sufflabat.
Deniq̄ cū scriptura significat aliquod
secretum per sensibilibus similitudines
nō per omnia que significant significā-
tur similia possunt esse. **N**on enim hoc
esset similitudo sed idempritas nisi for-
te quis dicere voluerit illam insufflatō-
nem ita simpliciter esse factam a sapien-
tia dei sine omni spiritali significatio-
ne sed neminem puto ita insensatum vt
h̄ sentiat. **I**tem filius dicit de spūs s̄cto.
Non enim loquetur a semetip̄o sed qui-
cunq̄ audiet loquetur. **Q**uid est nō lo-
quetur a semetip̄o sed quicunq̄ audiet
loquetur? **E**t quid ē ab alio habebit: q̄
loquetur nisi ab illo habebit scientiā eo-
rum que loquetur. **U**nde postq̄ dixit:
nō loquetur a seip̄o addidit: sed quecū-
q̄ audiet loquetur. **Q**uid est audire spi-
ritum s̄ctum nisi quasi discere. **E**t quid
est discere nisi scientiam accipere. **S**i ḡ
scientia eius non est aliud: nisi essentia
eius ab illo habet essentia a quo audit
ea que loquetur et que docet quomodo
idem est illi loqui q̄ docere. **N**on audit
autem: neq̄ habet essentiam ab illo nisi
a patre et filio. **V**eruz si habet esse a pa-
tre secundum supradictam rationē ha-
bet etiam a filio: vnde et idem filius dū

cit. **I**lle de meo accipiet et annūciabit vo-
bis. **Q**uipe quid est aliud hoc dicere:
q̄ a me audiet hoc ē a me sciet quod an-
nūciabit vobis. **C**um dixit quecunq̄
audiet loquetur nō determinauit a quo
audiet. **C**uz vero ait de meo accipiet ne-
quis soli patri attribuat: quod ab alio
audit aperte se esse: a quo sicut a patre
scientiam siue essentiam accipiat demō-
strat. **S**icut enim cū dicitur non loque-
tur a semetip̄o sed quecūq̄ au. lo. si gni-
ficatur ab eo esse et procedere a quo au-
dit: ita cum profert filius de meo accipi-
et palam ostendit eum de suo: hoc ē de
essentia sua essentiam habere et procede-
re. **Q**uod enim diuina essentia nō est s̄
spiritus sancto est nec ip̄e accipit aliquid
de hoc quod sub se est. **Q**uare cum fili-
us dicit de meo accipiet nō aliud ibi su-
um significat q̄ suā essentiam. **I**llud for-
sitā quod dixit filius de meo accipiet:
aliter conabuntur intelligere q̄ ego ex-
posuerim. **S**ed quid dicent vbi ait **N**e-
mo nouit filium nisi pater: neq̄ patrem
quis nouit nisi filius. aut cui voluerit fi-
lius reuelare. **A**udiuim̄ quia nemo no-
uit patrem aut filium: nisi pater aut fili-
us: aut cui reuelat filius. **N**on dicit au-
tem nemo quasi nullus homo. **S**ed ac-
si diceret nullus omnino. **Q**uipe si h̄
intelligeret nisi adderet nō pater: quia
pater non est homo. **E**t cū ait: neq̄ pa-
trem quis nouit. **I**n hac monasillaba
dictione videlicet quis non magis in-
telligitur humana. q̄ quelibet persona
Omnino igitur nullus habet hanc no-
ticiam nisi pater et filius et cui fili-
us reuelat aut itaq̄ spūs sanctus nō cogno-
scit patrem et filium: quod impium est
opinari: aut fili-⁹ reuelat ei sui: et patris
scientiam que non est aliud q̄ eiusdem
spiritus sancti essentia. **S**i debēt: quia
licet filius: q̄stum ad pronuntiationem
attinet nllā ad hāc admittit noticiā nisi

De processione

se et patrem et cui ipse reuelat non tamen spiritus sanctus: aut ab illa separatū aut illū a filio accipere fatēdū ē quōd pater et filius non se cognoscūt nisi per hunc quod vnum sunt cum spiritu sancto. Et ideo cum ait pater et filius inuicem se nosse intelligēdū est simul spiritus sanctus. Et cum reuelat filius non spiritus sancto sed creature reuelat si in quibus dicit nos statim infirmus. Ergo ubi apte veritas sed quod verba oris eius pronūciāt negat spiritus sanctus nosse nisi reuelate filio patrem et filium dicunt nos: non tamen verba attendere debere quātū unitatē essentie que vna tribus et inseparabilis ē multo magis debemus huius unitatis seruare consequentiā de qua supra locutus sū cum eaz nulla: aut scripto: aut sensu negat auctoritas: nec profert aliquid quod contrariū sit: aut aliquomōdō repugnet. Eligant itaque greci vnum de duobus si apte volūt veritati resistere: aut scilicet spiritus sanctus non nosse patrem: aut filium nisi reuelante filio: aut propterea quia in hunc quod per se cognoscūt pater et filius vnum sunt cum spiritu sancto quōd ipsi dicuntur se persequi nosse ex necessitate vt in eadē noticia intelligatur spiritus sanctus. Nempe nihil est mediū si volūt hanc notiā a spiritu sancto: aut veritatē a verbis veritatis penitus abdicare. Que vtraque execranda vera confessio. Sicut enim ait veritas nō nouit filium: nisi pater neque pater quis nouit nisi filius. et cuius uo. si. re. Siquidē eligūt spiritus sanctus nosse patrem et filium per reuelatōem filij habet a filio nosse quod nō est aliud illi quod est. Est igitur et procedit a filio quōd ab illo procedit a quo est. Si autē dicūt cum pater et filius dicuntur nosse se: quia essentia per quam se noscūt eadē est spiritus sancto conse qui spiritus sanctus eiusdē esse cōsortē notitie cum legit illum a patre procedere de quo ait filius ego et pater vnum sumus: confiteatur nobiscum: propter essentialē idēritatē patris et filij illū a filio proculdubio procedere.

Vero obicitur cum dicitur filius a patre nasci et spiritus sanctum a patre

et filio procedere quia quosdam gradus et quedam interualla constituimus quōd spiritus sanctus esse nō possit nisi filius prius nascatur a patre vt posterior sit filio spiritus sanctus: et ideo rectius dici quod pariter sint a patre filius nascendo et spiritus sanctus procedendo: ita vt nec filius a spiritu sancto sit: nec spiritus sanctus a filio sicut splendor et calor pariter sūt de vno sole: nec splendor a calore est: nec calor a splendore: si in quibus aliquid nō obicit assercioni respondemus. Nos nec gradus dignitatis ponim⁹ in deo qui vnum est: nec existēdo filium de patre aut spiritus sanctum de patre et filio interualla in eternitate que est extra omne tēps statui⁹. Sicut enim omnes cristiani fidē tenētes cōfitemur nec minorē: nec posteriorē filium esse patrem: quous non nisi de illo sit. Ita quod nos qui dicim⁹ spiritus sanctum de filio esse siue procedere: nec minorē: nec posteriorē eū filio fatemur. Nempe: quous splendor et calor de sole procedāt: nec possūt eē nisi si sit ille de quo sūt: nihil tamē prius: aut posteriorius in tribus in sole et splendore et calore intelligim⁹. multo itaque minor⁹ eū in rebus temporalibus ita sicut in eternitate que tēps non claudif predictes tres personae in existēdo susceptibiles interualli possint intelligi. Quod autē dicitur quia filius et spiritus sanctus sicut possunt esse de solo patre: vt nec filius sit de spiritu sancto: nec spiritus sanctus de filio sicut splendor et calor simul procedit de vno sole: vt aliter non sit de altero nō recte hoc nobis opponit. Cū enim dicim⁹ filium de patre: et spiritus sanctus de patre esse filium fatemur deū et spiritus sanctum deū esse de patre deo: et has tres personas vnum solū deū eē et idēpm eē de eodē ipso. In sole xō nō dicim⁹ solē esse de sole cum splendor et calor est de sole: nec idēpm esse solem et quod est de sole: nec illa tria vnum eē solē. Nā si sol et splendor vnum eēt sol aut si sol et calor: sicut vnum sol eēt nec eēt: aut splendor eēt de calore cum eēt de toto sole quod idēpm eēt quod calor aut splen-

Spiritus sancti

orez de calore esse qui de solo haberet esse qui nō a splēdoris differret essentia

Donamus tamen filium et spūsanctū ita pariter esse de solo patre: sicut calor et splendor sunt de vno sole. Sed si ita est vnde habēt qui hoc dicunt q̄ spūsanctū confitētur esse filij z filiū negāt eē spūsancti. **N**az sicut nulla ratio admittit vt calor sit splēdoris: aut splēdor calous ita nō patitur veritas vt spūsanctus magis sit filij: q̄ filius spūsancti. Quapropt̄ si negare nō audēt spūsanctū eē filij negēt filiū et spūsanctū ita esse pariter de solo p̄re sicut sūt splēdor et calor de vno solo. Quare si h̄ nobis obiiciunt quod dixi de splēdore z calore solis nec cum illis nec cōtra nos est.

Sicut nobis dicūt ne oīno sepe serent filijz a p̄ris cōmunionē in hac spūsancti processione asserunt eū de p̄re p̄ filiūz p̄cedere. Sed h̄ quō intelligi possit non vidēt p̄sertim cum nusq̄ legant vnde hoc aperte p̄bare queant. Nam si h̄ sibi suffragari existimant q̄ legimus de deo quia ex ip̄oz p̄ ip̄z in ip̄o sunt oīa: vt ex quo sūt oīa sit pater: z p̄ quem filius z in quo spūsanctus z inter oīa que sūt p̄ filium spūsanctus accipiūt: h̄ quidem q̄d ex p̄re sint oīa: per filiū in spūsancto sine scrupulo accipimus illud q̄d spūsanctus sit inter oīa que sic esse dicit apl̄s nimis ē scrupulosū asserere. Impossibile nāq̄ est vñā q̄libet de illis tribus p̄sonis int̄ illa oīa claudere et duas alias excludere. **S**i p̄r et filiū sūt inter oīa que sunt ex p̄re z p̄ filiū z in spūsancto videat mēs rōnalis q̄ta sequat̄ cōfusio. Cū q̄ dicat apl̄s ex ip̄o et p̄ ip̄m z in ip̄o sunt oīa intelligere debemus sine dubio oīa creata a deo que ita sūt ex ip̄o: z p̄ ip̄m: et in ip̄o sicut aliud ex alio: z p̄ aliū: z in alio. **Q**uicquid em̄ factū est non est idē deo sed ab illo aliud. Spūsanctus aut̄ factus non est aliud sed idē ip̄m q̄d pater et filiū vti

q̄ nihil aliud intelligi potest quo ostendi possit spūsanctū p̄ filiū de patre sicut aiunt p̄cedere. **C**uz em̄ p̄r et filius non differant in vnitāte deitatis: nec spūsanctus p̄cedit de p̄re nisi d̄ deitate: sed si eadem deitas est filij nequit intelligi: quō p̄cedat de deitate p̄ris: per deitatē filij et nō de eiusdē filij deitate nisi forte q̄s dicat spūsanctum nō p̄cedere de deitate p̄ris: sed de paternitate nec p̄ deitatē filij sed p̄ filiatōez que opinio sua se patienti fatuitate suffocat. **S**i dicit quia cū dico illū p̄cedere de deitate patris z filij nō possumus deitatē spūsancti ab hac patris et filij deitate seperare quoniam vna et eadem est deitas trium: et ideo sequi si de deitate patris et filij p̄cedit de sua quoq̄ eū p̄cedere z ob hoc spūsanctū de seip̄o procedere. **A**d hoc iam supra me sufficiēter memini respondisse quia nulla persona ex seip̄a esse potest: nā sicut filius cum est de patris essentia q̄uis non sit alia: sed eadem filij essentia que est patris non tamen est de seip̄o sed de patre solo ita spūsanctus cum est de essentia patris et filij: que est eadem illi non tamen de seip̄o: sed tantū modo de patre: et filio dicent. **C**ur non similiter dicere possumus spūsanctum de patre per filiū p̄cedere sicut dicimus a patre omnia per verbum facta q̄ est filius. **S**icut em̄ cum pater facit per verbum suum non facit per aliud: q̄ per hoc quod ip̄e est: hoc est per essentialē potestatem: que est eadem verbi: z non dicitur tamen facere nisi per verbū: cur non similiter spūsanctum a patre p̄cedere per verbū cum non procedat de patre nisi de hoc z per hoc quod idē est illi cum filio q̄uis non vt creatura: sed vt ad ipsum de eodem ip̄o. **V**ideamus q̄d sequitur si hoc dicim⁹ z pax sit int̄ nos. **N**epe q̄ facta sūt a p̄re p̄ verbum facta sūt ab ip̄o verbo. **I**p̄m x̄bū nāq̄ dicit. **Q**uecūq̄ p̄r fecerit h̄ et filius s̄c̄r facit.

De processione

Dicamus igitur quia spiritus sanctus cum procedit a patre per filium procedit et a filio similiter sicut que facta sunt a patre per verbum facta sunt similiter ab ipso verbo. Nisi forte intelligunt spiritus sanctus procedere de patre per filium quemadmodum cum fons fluit in rivum et rivus colligitur in lacum dicitur lacus esse de fonte per rivum. Sed ibi non est rivus in fonte sed extra fontem: sicut est filius in patre non extra patrem. Quare sic non est spiritus sanctus de patre per filium sicut est lacus de fonte per rivum. Si tamen sic est negari nequit esse de filio quous sit de patre per filium sicut fatendum est lacum esse de rivum: quous sit de fonte per rivum. Qui enim negat lacum esse de rivum quoniam prius est de fonte rivum dicat se non esse de patre suo sed de adam: quoniam per patrem suum est de adam. Dicat etiam filium virginis non esse de maria nec de david nec de abraham quoniam isti prius fuerunt de adam: et dicitur filium esse quod dictum est abrahe. In seculo tuo benedi. o. g. et ad david de fructu. v. e. t. p. l. se. ru. a. Et ad maria. Benedictus fructus venter tui. Dicatque christum non esse semine hominum vel fructum sed ad eum quoniam isti ab illo descendunt. Sed neque de adam est filius: quous sit de limo de quo factus est adam. at inferretur: benedictum spiritus sanctus non procedere de filio sed de patre et filio: sicut dicitur lacum esse de fonte et de rivum. De processione namque verbo questio est in nos quous vos asseritis esse de filio nos negamus. Ecce enim videtis rivum de fonte procedere quasi de originali principio: lacus autem non procedit sed colligitur de rivum: quous habeat esse de illo. Ita igitur etiam: si spiritus sanctus habeat esse de filio non tamen procedere proprie dicitur de filio sed de patre quasi de principio hoc forsitan diceret recte si filius nascens de patre procedere extra patrem et medio quousdam spacio interveniente prius intelligeret esse spiritus sanctus de patre quous de filio: sicut rivus de fonte fluens extra fontem procedit et quousdam intervallo in lacum colligitur et prius est lacus de fonte quous de rivum et ideo est de fonte per rivum.

ut non de rivum per fontem. Verum est cum filius nascens de patre non exeat extra patrem: sed in ipso manens nec loco nec tempore nec essentia diversus sit a patre et cum unum sit idemque pater et filio idem unde procedit spiritus sanctus nec intelligi potest nec dici potest spiritus sanctus procedere de patre et non de filio. Non ergo videtur quous rone dicatur spiritus sanctus non procedere de filio: sed de patre per filium: cum etiam si per filium nequeat non de filio. Si quis tamen vult dicere filium de patre procedere magis proprie: quous spiritus sanctus de filio quous spiritus sanctus de illo sit: sicut rivus magis illi videtur procedere de fonte quous lacus de rivum non concedat spiritus sanctum procedere de filio de quo habet esse sicut lacus de rivum nos non negamus nascens aliquomodo procedere de illo: de quo nascitur et spiritus sanctum asserimus suo modo non quasi de duobus fontibus sed vere de uno fonte procedere ita tamen ut nomine necessitatis: nec processio filii amittat: nec spiritus sancti processio recipiat. Non est igitur cur magis dici debeat filius procedere de patre: quous spiritus sanctus de filio.

Deligentius consideremus quous lacus sit de fonte pariter et de rivum ut per hoc sit per temporale et locale aliquid potest intelligi quous eternum est cognoscimus spiritus sanctus esse de patre et filio. Multa enim in horum consideratione sicut in epistola ad venerabilem memorie vrbani de incarnatione verbi scripti inveniuntur que uni deo et tribus personis per quousdam similitudinem aptantur. Constat enim quia una eademque aqua est: que et fons et rivus et lacus dicitur non tres aque quousuis tres sint fons rivus et lacus. Discernamus itaque inter fontem rivum et lacum et videamus quomodo singula hec cum tria sint in una intelligantur aqua. In fonte quidem de abisso ascendens aqua ebullit in rivum de fonte descendens: fluit in lacum colligitur et manet. Per fontem ergo intelligitur aqua de abisso ebullit:

Spiritus sancti

ens p riuū quia de fonte fluit p lacuz qz
simul ibi coadiuuat. **U**idem autē qz ri
u^o nō est de h vnde aqua fons dicit: sed
de hoc quod est idēz de aqua: nec lacus
est de hoc: vnde aqua dicit fons aut ri
uus sed de ipa aqua q̄ vna z eadē est in
fonte z riuo. **N**on ergo de h vnde diffe
rūt fons z riuus: sed de h in quo vnum
sūt lac^o existit. **S**i ergo nō magis fōs ē
h vnde lacus est q̄ riu^o neq̄t intelligi la
cus magis esse de fonte q̄ de riuo. **S**ic
itaq̄ cū dicit deus p̄r aut filius aut spi
ritus factus vna in tribus intelligit esse
tia et vnus deus quod nomē est ipsius
significatū essetie sed in p̄re intelligitur
signēs in filio genit^o in spūs factō singu
lari quodāz ineffabili mō pcedēs. **Q**uē
admodū igit lacus nō est de h vnde di
uersi sūt abinuicē fons z riu^o s̄ de aqua
in qua vnū sūt ita spūs fact^o nō est de h:
vnde alij sūt abinuicē p̄r z filius s̄ de di
uina essentia in qua vnus sunt. **S**i ergo
non magis est p̄r h vnde spūs sanct^o est
q̄ fili^o intelligi nequit: cur magis sit de
patre q̄ de filio. **Q**uod si dicūt nō esse
euz posse ex duabus causis siue ex duo
bus principijs respōdemus quomō si
cut nō credim^o spūs sanctū esse de h vnde
de duo sunt p̄r z fili^o: sed de hoc in quo
vnum sunt ita nō dicimus duo ei^o p̄ri
cipia sed vnū principiu. **Q**uipe cū di
cimus deum principium creature intelli
gim^o p̄rem z filium et spūs factum vnus
principius nō tria principia sicut vnū crea
tozem nō tres creatozes q̄uis tres sicut
p̄r z filius z spūs fact^o qm̄ p hoc in quo
vnū sunt nō per hoc in quo tres sūt est
pater aut filius aut spiritus factus prin
cipius siue creature. **S**icut igit q̄uis
p̄r sit principium z filius sit principium: et
spūs factus sit principium non tamē sunt
tria principia sed vnum: ita cum spūs san
ctus dicit esse de p̄re z de filio non ē de
duob^o principijs sed de vno q̄ est pater z
filius sicut de vno deo q̄est p̄r: z filius

si tamen dici debet deus habere p̄ncipi
um aut cām. **P**incipium nāq̄ videtur
non nisi rei incipētis esse: z causa nō ni
si effectus alicuius et spūs sanct^o nūq̄ in
cepit esse nec est effectus alicui^o. **E**t em̄
incipit esse p̄ficit de non esse ad esse. **E**t
nomē effectus rei que fit aptari videtur
pprie. **Q**uō tamē v̄x est filium esse de
p̄re z spūs factuz de p̄re filio si suo quo
dam z ineffabili mō intelligit quō aliē
p̄ferri nequit dici nō icōgrue potest pa
ter quodamō p̄ncipium filij z p̄r et fili^o
p̄ncipium spūs sancti. **N**ec tamē duo cō
fitemur p̄ncipia: vnum p̄rem z filiu^oz al
terum p̄rem et filium ad spūs sanctum.
Sicut nō credimus alium deum patrē
de quo est filius z alium deum p̄rem et
filiū de q̄ est spūs fact^o q̄uis de eodē do
siue de eodē p̄ncipio suo q̄sq̄ mō sit alē
scilicet nascendo: alter pcedēdo s̄ quo
dam singulari z ineffabili mō intelligit
ista p̄cessio. **P**rocessio nāq̄ modis mul
tis dicitur de quib^o iste solitarius intel
ligitur sicut necessitas filij singularis cō
gnoscit. **I**diēp̄m intelligitur si dicimus
p̄rem esse cām filij z p̄rem et filium cām
spūs sancti. **N**on em̄ duas possumus di
cere causas. aliā videlicet filij aliā spūs
facti sed vnam: quemadmodū non duo
dij sunt sed vnus deus de quo est filius
et spūs sanctus.

Si aut querit cum dñs dixit euz
venerit paraclitus spūs verita
tis qui a p̄re p̄cedit cur non ad
didit z a filio vel a me si sic voluit intel
ligi nō est h inusitatum in dictis illi^o vt
cū attribuit aliquid p̄ri quasi soli vel si
bi vel spūs factō velit in alijs intelligi qd̄
de vno loquit: nā cū dicit br̄s es. **S**i
mon bariona qz ca. z san. non re. t. s̄ p̄r
me^o q̄ est in celis nō ip̄e fili^o z spūs fact^o
intelligēd^o ē reuelasse cū p̄re. **Q**uā em̄
p̄r nō reuelat p̄ h qz p̄r est s̄ p̄ h qz de^o ē
et idē de^o est p̄r z fili^o z spūs. seq̄tur vt
q̄ reuelat p̄r reuelet fili^o z spūs sanctus.

De processione

Item cum dicit nemo nouit filium nisi pater
neque pater quis nouit nisi filium et cui uoluerit
filius reuelare: quasi solus filius cognoscat
et reuelat patrem: et solus pater cognoscat
filium: intelligendum est ibi reuelare et nosse
tribus personis esse commune quod non per hoc
quod alii sunt ab inuicem: sed per hoc quod unus
sunt pater et filius: et spiritus sanctus cognoscent
et reuelant. Cum enim dicit pater nosse filium
et filium nosse patrem et reuelare se et patrem:
apte uult intelligi quia pater cognoscat
spiritum sanctum et filius noscit et reuelat
spiritum sanctum: quoniam id ipsum quod est pater
et filius est et spiritus sanctus. Similiter cum
dicit qui me uidet uidet et patrem non est
separandum spiritum sanctum: quod quod uidet
hunc unde unus sunt pater et filius et spiritus
sanctus non potest uidere unum de his tribus
sine aliis duobus. De spiritu sancto quoque
dicit ad apostolos. Cum autem uenerit ille spiritus
veritatis deus uos omnes: uos quasi solus
spiritus sanctus doceat omnem ueritatem: cum
nec sine filio doceat omnem ueritatem. Non
enim per hoc quia est spiritus alicuius scilicet
patris et filii et spiritus per hoc quod unus
est cum patre et filio idem per hoc quod
deus est docet omnem ueritatem. Videtis
igitur quod in his quae perposui quod uni
quasi soli attribuit ab aliis non possunt
personis separari. Multa huiusmodi in sacra
scriptura legimus ut quod de uerba persona
singulariter dicitur indifferenter de tribus
intelligatur. Quicquid enim de uerba persona
pronunciatur de aliis pariter oportet
intelligi: nisi cum de hoc unde alie sunt
ut dixi ab inuicem obuiare cognoscitur.
Quapropter cum credimus spiritum sanctum de
patre procedere quoniam deus de deo: id est
essentia spiritus sancti de essentia patris que
una est tribus esse intelligitur: necesse est
ut de filio eum similiter esse confiteamur si
filius non est de illo de hoc enim est spiritus
sanctus quod est filius et quod est pater.

Ed dicit aliquis Ideo intelligimus
filiū et spiritum sanctū reuelare quod
solus pater reuelare dicitur:

et patrem et spiritum sanctum reuelare et nosse quod
solus filius facere dicitur: et patrem et filium
docere quod spiritus sanctus docere promittitur
quia quod de uno solo in uno loco legitur
de aliis alibi apte significatur. Cum uero
dicit spiritum sanctum de patre procedere non
legimus alicubi eum de filio procedere. Per
quod mouemur non nostro sensu quod nisi
quod dictum est asserere. Ad quod respondemus
quia potius docemur per hec que sic dicta
sunt ea que in similibus dictis tacentur
similiter intelligere: presertim cum ex
his que dicuntur nulla ratione contradicente
ea que non dicuntur rationabili necessitate
consequi aptissime uidemus. Cum enim
dicit dominus ad patrem: hec est aeterna uita
eterna ut cognoscat te solum uerum deum
et quem misisti in mundum christum. An ideo
debemus separare ab hac salubri et uitali
cognitione spiritum sanctum: quia nisi legitur.
Hec est autem uita eterna ut cognoscat
patrem solum uerum deum et spiritum sanctum:
aut hec est uita eterna ut cognoscat filium
solum uerum deum et spiritum sanctum. Aut
cum legimus quod sicut pater habet uitam in
semetipso sic dedit et filio uitam habere in
semetipso dicimus spiritum sanctum non habere
a patre a quo est ut habeat in semetipso
ipsam sicut habet pater et filius quoniam hoc
nisi dicitur filius de spiritu sancto sicut de
scipio. Item cum dicit pater in me est et ego
in patre et qui uidet me uidet et patrem: an
negabimus spiritum sanctum esse in patre et
filio et patrem et filium esse in spiritu
sancto aut eum qui uidet filium uidere
spiritum sanctum sicut uidet patrem: si
hec non eadem pronuntiatione leguntur
que de patre et filio preferuntur: immo
quoniam unus idemque deus est pater et
filius et spiritus sanctus cum dicitur
cognoscere solum uerum deum patrem et
filium esse uitam eternam inseparabiliter
intelligendum est in illa cognitione
spiritus sancti et cum legimus quod sicut
pater habet uitam in semetipso sic dedit
filio uita in semetipso sic dedit filio
uita in semetipso sic dedit filio uita in
semetipso habeat. Et cum audimus per
in me

Spiritus sancti

est et ego in patre: et qui me videt: videt et patrem cognoscere debemus per hec que ita dicuntur quia spiritus sanctus non est extra patrem et filium: aut pater et filius extra spiritum sanctum quia per visionem filii videtur spiritus sanctus sicut pater. Sicut enim non est alius deus pater: alius deus filius. alius deus spiritus sanctus sic non habet deus in se ipso aliud quam deus non est deus extra deum nec deus dissimilis deo. Denique ubi legitur in prophetia aut euangelista aut apostolo his verbis deus unum esse tres personas: aut unum deum esse trinitatem aut deum de deo. Sed neque illo simbolo in quo non est plata processio spiritus sancti de filio invenitur nomen trinitatis. Quod autem ex his que legimus hec aptissime secuntur ostendit ea et corde credimus et ore confitemur. Quare non tantum suscipere cum certitudine debemus que in sacra scriptura leguntur: sed etiam ea que ex his nulla alia contradicente ratione rationabili necessitate sequuntur.

Quævis que supradicta sunt sufficere possunt adhuc tamen aliquid addam. Unde spiritus sanctus cognoscatur esse de filio. Confitemur greci nobiscum spiritum sanctum esse spiritum dei et spiritum patris et spiritum filii. Quæro itaque si eodem modo intelligitur esse illud spiritum dei et spiritum patris et spiritum filii aut dissimiliter. Certum est autem quod non spiritus dei sicut possessio ut cum dicitur equus alicuius vel domus. Dator enim est qui possidet quam quod possidet. Deus autem non est maior spiritus sancto quam spiritus sanctus est deus nec deus est maior deo. Neque dicitur spiritus dei ut membrum dei sicut manus vel pes hominis: non enim deus habet membra aut partem ullam. Quod ergo intelligitur est spiritus esse dei. nisi hoc quod est ex deo est. Non autem signat aliud nomen patris quam deum quod est pater aut relationem eius ad filium ex quo nomen patris habet. Similiter dicitur de filio. Quid namque intelligitur in nomine filio: nisi deus qui filius est aut relatio que refertur ad patrem per quam filius appellatur.

Sed nullus sensus capit spiritum sanctum esse spiritum patris aut filium secundum quod alter est pater alius filius sed secundum quod uterque unus idemque deus est. Quare idem est intellectus cum dicitur spiritus sanctus spiritus dei et spiritus patris et spiritus filii: sed spiritus dei et spiritus patris dicitur quod est et procedit de deo et de patre. Itaque est et procedit de filio quod eodem sensu spiritus filii dicitur. Nam cum dicitur spiritus sanctus spiritus dei et spiritus domini si non intelligimus ibi spiritum filii eo sensu quo spiritum patris: aut sepabimus filium a nomine dei vel domini aut bifariam intelligemus spiritus dei siue spiritus domini. Sed unde hunc habent sensum aut ubi legitur in sacra scriptura quod simile non intelligatur de patre et de filio cum legimus spiritum dei: et spiritum domini: aut quid invenitur: unde hoc non sequitur. Nam si dicitur cum dicitur spiritus patris duobus modis intelligitur. Est enim spiritus patris quia est de patre et quia datur a patre filii vero spiritus non est nisi quia datur a filio: hoc est quod quero unde habeant: et si dicitur quod in nulla autentica dictum est pagina: nec sequitur ex eo quod scriptum sit ibi cur nos reprehendant: cum dicimus spiritum sanctum procedere de filio quia hec verba non leguntur cum ex his que leguntur et creduntur hoc ex necessitate sequi intelligamus. Iudicet ergo ipsi quid potius suscipiendum sit quamvis in sacra pagina utriusque taceatur: an hoc quod nos dicimus spiritum sanctum procedere de filio quod ostendimus ex his consequi que veraciter credimus an quod ipsi dicunt spiritum sanctum aliter esse patris aliter filii quod nec auctoritate nec ratione nec ex his que certa sunt possunt ostendere utriusque aut debent cessare ab hac sua sententia si tamen hoc dicunt ut audio quod spiritus sanctus aliter est filii spiritus: quam spiritus patris: cum hoc nusquam legant vel unde hoc possunt aut saltem nos non reprehendere debent quod dicimus spiritum sanctum procedere de filio quamvis his verbis non legamus quam ex his que pariter credimus hoc consequi monstramus.

De processione

Sed si cessant ab hac sua assertione credant pariter nobiscum spiritum sanctum simile esse patri et filio spiritum et intelligant eum a filio sicut a patre procedere: et si nos reprehendere desinunt fateantur nobiscum hinc unde cognoscunt nos reprehendi non debere.

Ad hanc autem ut nos reprehendant in simbolo illo quod pariter nos et illi suscipimus et tenemus addidisse spiritum sanctum a filio procedere: et quaeritur hinc factum sit et quare hinc prius eorum ecclesie monstratum non est: ut communiter consideraretur et communi consensu adderetur quod addendum erat: ad hinc in quibus responsus sufficiens habemus. Nam si queritur cur factum sit dicimus quia necesse erat propter quosdam minus intelligentes qui non animaduertebant in illis que uniuersa credit ecclesia contineri: et ex hijs sequi spiritum sanctum de filio procedere ne forte hinc credere dubitarent. Quod si necessarium fuerit pro illis qui hinc negant quia in illo simbolo positum non est cognoscimus. Quia igitur necessitas cogebat et nulla ratio prohibebat et vera fides hinc admittebat fiducialiter asseruit latinitas quod credendum et confitendum esse cognoscebat. Scimus enim quod non omnia que credere et confiteri debemus ibi dicta sunt nec illum qui symbolum illum dictauerunt voluerunt fidei christianam esse contentam ea tantum modo credere et confiteri que ibi posuerunt ut alia taceant non ibi dicitur deus ad infernum descendisse quod tamen pariter et nos et greci credimus. Si autem dicitur nullo modo debuisset corrupti symbolum tanta auctoritate firmatum nos non iudicamus esse corruptionem ubi nihil addidimus quod hijs que ibi dicta sunt aduerset. Et quis defendere possimus hanc adiectioem non esse corruptionem si quis tamen hinc contentiose voluerit asserere respondemus nos illud non corruptum esse sed aliud nouum edidisse illud secundum proprietatem greci dictaminis tractatum cum illis integrum seruamus et ueneramur. Illud autem quo frequentius in populi audientia utimur legitimo more dictatum cum additamento supradicto edidimus. Quod autem queritur quare hinc grecorum ecclesie consensu factum non est respondemus: quia et nimis erat difficile latinis eorum episcopos ad consulendum de hac re colligere: nec erat necesse. Unde non dubitabant hinc in questionem adducere. Que est enim ecclesia que vel per amplitudinem unius regni dilatatur cui non liceat aliquid secundum rectam fidem constituitur quod in conuentu populi utiliter legatur aut cantetur? Quamto ergo magis licuit latinis hinc constanter proferre in quo omnes gentes et omnia regna que latinis utuntur litteris pariter concordant.

Colligam breviter quod supra pluribus rationibus effectum est. Constat inexpugnabili ratione spiritum sanctum esse de filio sicuti est de patre: nec tamen esse de duobus diuersis sed de uno. Ex eo enim quod pater et filius unum sunt: id est ex deo et est spiritus sanctus: non ex eo unde alij sunt abinuietate. Sed quomodo deus de quo est spiritus sanctus est pater et filius: idcirco vere dicitur esse de patre et filio qui duo sunt. Et quomodo pater non est prior aut posterior filio aut maior aut minor nec alter magis aut minus est deus quam alter non est spiritus sanctus prius de patre quam de filio: nec de filio quam de patre nec maior nec minor est existens de patre quam existens de filio nec magis nec minus est de uno quam de altero. Nam de altero si prius aut posterior: vel maior vel minor aut magis aut minus de uno esset quam de altero ex necessitate sequeretur: aut ut spiritus sanctus non esset de hoc in quo unum sunt pater et filius: aut ipsum unum ipsum non esset perfecter simpliciter unum sed esset ibi aliqua diuersitas de qua illa quam dixi in existendo de eodem uno spiritus sancto esset varietas. Sed dici non potest quod spiritus sanctus non sit de hoc in quo unum sunt pater et filius: alioquin non esset de deo.

spūssancti

nec credi debet q̄ in ip̄o vno sit sc̄dm q̄ est aliq̄ diuersitas. Quare nec p̄us nec p̄ nec maior aut minor nec magis aut minus ē spūssanct̄ de p̄re q̄ de filio: aut de filio q̄ de p̄re. Nō em̄ vn̄ idēq̄ spūssanct̄ q̄ semel ē de dō toto magis: aut minus p̄t eē devno et sūmo simplici dō. Qd̄ si dic̄ q̄ spūssanct̄ principalit̄ est de p̄re q̄si magis sit de patre q̄ de filio nō ita dicendū est vt itelligat̄ illa p̄dictay varietatū inesse s̄ qm̄ fili? h̄ q̄ ē de p̄re habet idcirco h̄ ip̄m q̄ spūssanct̄ est de filio habere de patre de quo habz eē non incōueniēt asserit̄. Qm̄ cū sic habet esse de p̄re vt omnino idip̄m sit q̄ pat̄ et vnus idēq̄ deus sicut solus et simplex deus non potest eē maior v̄l minor seip̄o nec prior nec posterior nec aliqd̄ in se habz diuersū sic filius: nec p̄or nec posterior: nec maior nec minorē p̄re: nec habet aliqd̄ in se diuersum ab eo. sed sicut habet ab illo p̄fecte esse ita habet p̄ omnia ab eodem equale illi et simile immo idip̄m esse. Quapropt̄ sicut p̄r nō est magis deus q̄ filius q̄uis filius habeat eē de p̄re ita nō est magis spūss. de p̄re: q̄ de filio: licet filius de p̄re habeat: vt de illo sit spūssanctus. In eo em̄ in quo est vn̄ idēq̄ cū p̄re id ē in eo q̄ deus est nec est alius ille et alius p̄r neq̄ dissimiliter sūt id qd̄ sūt sed in eo qd̄ ille est pater iste est filius: ali? est ille et alius iste. Et sicut filius non est alius deus: q̄ pater ita sc̄dm qd̄ deus est nō habet aliqd̄ ab alio q̄ a seip̄o. Nā cū dicim̄ deuz de deo filiū de p̄re. nō aliū intelligim̄ deū de deo alio sed eūdem ip̄m deū de eodē ip̄o deo: q̄uis dicam̄ aliū de alio filiu? sc̄licet de p̄re. Sicut em̄ supra dictū est quēadmodū deus sc̄dm nomen significās vn̄itatē nullā recipit diuersitatē ita sc̄dm noīa significātia deuz esse de deo: necesse admittit pluralitatē. Si ergo dic̄ q̄ spūssanctus p̄ncipaliter a p̄re sit nō aliud significat̄ q̄ q̄r ip̄e fili? de quo est

spūssanctus a p̄re habet hoc ip̄m vt spūssanct̄ sit de illo qm̄ id qd̄ est habet a p̄re. Nō quēadmodū in reb̄ creatis cū ali? quid asserim̄ esse p̄ncipaliter volumus significare q̄ magis sit h̄ q̄ dic̄ esse p̄ncipaliter q̄ illud ad qd̄ refert̄.

V cū dispēsator alicui? dñi eius p̄cepto pascit familiā dom?: dom̄ p̄ncipalit̄ et magis eaz pascere recte dic̄ q̄ dispēsator. Nāz non oīa que sūt dñi dispēsatoris equaliter sicut ea que sūt p̄ris filij quoq̄ sūt nō in equaliter. Queret forsītā aliq̄s et mirabitur dicēs. Quō potest intelligi vt habeat aliqd̄ esse de aliquo et non sit aliquo: mō id de quo est p̄ncipali? et dignius et h̄ qd̄ ex eo est quodamō minus et quasi secundariū p̄fertim̄ cū id qd̄ est de aliquo videat̄ indigere vt sit ex eo quod est. Illud vero de quo ē nequaquā egeat eo qd̄ de se est. Ad quod respōdendū: q̄ sicut essentia dei valde diuersa et aliena est a creata essentia: ita cū dicim̄ deū de deo existere nascēdo vel p̄cedēdo lōge ali? intelligenda est ista natiuitas siue processio qm̄ cuz dicim̄ in alijs rebus ali? quid nasci vel p̄cedere. Ibi em̄ nihil est aut natura aut tpe aut i aliquo p̄r? aut posterius magis aut minus aut aliqua rōe aliquo indigēs sed totū q̄ est nō tñ equale vel simile sibi et coeternū q̄ idēz sibi ipsi et p̄ se sibi ipsi oīno sufficiens: nec nascit̄ vel p̄cedit ibi aliud quasi de non esse p̄ficiens ad esse. Sicut igit̄ intellectus n̄ non potest trāsire vltra eternitatem vt quasi de p̄ncipio eius iudicet: sic nō potest de hac natiuitate vel processione: nec debet ad similitudinem creature sentire vel iudicare. Sed qm̄ et qd̄ nascit̄ et qd̄ p̄cedit nō est aliud nisi id de q̄ est nascēs vel p̄cedēs q̄ est sol? et vnus de? sicut idē de? nō est seip̄so maior vel minor ita in tribus h̄ est in p̄re et filio et spūssanctō nō est aliud maius vel minus: nec est ali? alio h̄ qd̄ est maius v̄l minus?

De processione

quis verum sit quod deus est de deo nascendo et procedendo. **E**cce videmus quanta veritate et quanta necessitate sequatur spiritus sanctus de filio procedere. Quod si verum non est: aut aliquid eorum ex quibus hoc diximus consequi falsum est quod est contra christianam fidem de qua cum grecis tenemus aut non consequenter conclusimus quod ostendi nequit. Quare si verum non est fides christiana destruitur. **P**aliam etiam est intelligendum si falsum esse potest inquit quia nulla inde veritas nascitur. **C**onsideramus quoque quid eveniat cum per hoc asseritur. **U**tique si verum est spiritus sanctus procedere de filio sicut a patre sequitur: quod filius spiritus est sicut patris et mittitur et dat a filio sicut a patre quod divina docet auctoritas: et nulla penitus sequitur falsitas. **E**t autem processio spiritus sancti a filio negata tantam inducat falsitatem ut illa ex quibus eam consequi monstravimus destruat contra fidem christianam nec ullam generet veritatem et asserta tantam probet veritatem sicut ostendimus nec ullam vllatenus secum trahat falsitatem cogitet corrationale qua ratio illam excludat a fide christiana. **D**enique si error est hanc credere de filio spiritus sancti processione ipsa divina auctoritas nos in errorem inducit cum illa ex quibus hoc sequitur processio et que illam sequuntur nos docet nec alicubi aut illam negat aut illi quod repugnet aliquomodo pronunciat auctoritas. **S**i ergo opponitur quod nullam eam profert divina auctoritas. **I**deo non esse dicendam dicatur similiter quod nullam illam negat nec aliquid dicit quod repugnet non esse negandam. **D**icimus etiam quod satis illam affirmat cum illa asseritur unde probatur et nullomodo aliquid significet unde negetur. **E**t ergo sicut supra promisi preter hoc quia filius existit nascendo et spiritus sanctus procedendo. **H**ac quoque causa quod scilicet spiritus sanctus est de filio eos de invicem non posse dici et propter hoc solum filium non posse esse de spiritu sancto. **N**am quod ut dictum est aut filius est de spiritu sancto aut spiritus sanctus de filio. **S**i non esset spiritus sanctus

de filio sequeretur: de spiritu sancto filius esse. **A**paret itaque per supradictas rationes quia pater est deus de quo deus est: et non est deus de deo: et filius est deus de deo et deus de quo est deus: et spiritus sanctus deus de deo nec est deus de quo est deus. **E**t quis de patre sint duo idem filius et spiritus sanctus. non tamen duo dii sunt de patre sed unus est deus qui est filius et spiritus sanctus. et licet duo sint de quo et filius et quod est de filio: idem pater est spiritus sanctus. non tamen sunt duo dii sed unus deus qui est pater et spiritus sanctus. et quatenus spiritus sanctus sit de duobus id est de patre et filio non tamen de duobus est dii sed de uno deo qui est pater et filius. **S**i autem pater et filius et spiritus sanctus bini considerentur liquet ex hijs que dicta sunt quod necesse est alterum ex altero: aut esse: quia ille non ex se est: aut non esse quod illa est ex se. **N**am si consideramus patrem et filium videmus: filium esse de patre: quod pater non est de illo: et patrem non esse de filio: quod filius est de patre. **E**t similiter si considerare mus conferendo patrem et spiritus sanctum invenimus spiritus sanctum esse de patre quia non est de illo pater: et patrem non esse de spiritu sancto: quia spiritus sanctus de illo est. **I**ta quoque si filius et spiritus sanctus quod sunt ad invicem speculemur intelligimus spiritus sanctum esse de filio: quod filius non est de illo et filium non esse de spiritu sancto. quod spiritus sanctus est de filio. **A**paret igitur quod supra dixi quod relationes predictae licet sint in uno non possunt unitati immittere pluralitatem suam nec unitas relationibus singularitatem suam. **P**orro sex sunt differentie patris et filii et spiritus sancti. ex hijs nascentes nominibus. id est habere patrem et non habere patrem habere filium et non habere filium: habere spiritus sanctum de se procedentem: et non habere spiritus sanctum procedentem. **H**arum differentiarum singulus quisque habet unam propriam qua differt ab alijs duobus et duas ita communes et proprias ut quae communitate unica differat ab altero. **P**ater namque habet filium solus qua differt ab alijs duobus habet spiritus sanctum procedentem de se quae commune est illi cum filio et quo differt

spūsancti

a spū. **P**rem autē nō habet sicut nec spiritalis, et in hoc differt a filio filius solus habet prem in quo differt a preter spū. ē illi cōmune cū pre sicut dictū est quia pcedit de illo spū. **U**nde ab eodē spū. diuisus est: caret autē filio sicut spūsanctus: vnde discrepat a pre. **S**pūsanctus solus est de quo alius nō pcedit cōmune est illi cū patre vt dixi nō habere patrem in quo dissimilis est filio cū filio qz est illi cōmune vt iā mōstratū est non habere filium vnde patri nō concordat. **S**olus itaqz pre est qui est de nullo et de quo sunt alij duo. **S**olus ecōtra spū. est qui de duobus et de quo nullus solus filius qui de vno et de quo vnus. **E**st autē tribus cōmune ad duas habere relationē: pre em ad filiū et ad spū. s. referē sicut ad illos qui de se sunt: filius ad prem et ad spū. s. qui est de patre et spū. de illo spū. ad prem et filiū qz est de vtroqz. **P**ossidet ergo vnusquisqz suas proprietates quaz collectio in alio nō est eadē ad similitudinem diuersoz hoīm psonarū. **P**er hoc em hoīm psonē diuerse sūt abinuicez quia vniuscuiusqz proprietatū collectio nō est in alia eadem tñ aliquid. **N**am in psonis hoīm si vna est perōa: vnus est hō et si vnus est hō: vna est psona. **I**tem si plures sūt psonē plures qz sūt hoīes et si isti plures sūt ille et pluralitatez non effugiūt. **I**n deo vero quā tres psonē sint vnus tamē est deus et licet sit vnus deus: nequaqz tamē psonē pluralitatem amittūt. **I**n hoc itaqz qd relatiōe deus ad deū dicit: sicut plures hoīes psonarū admittit pluralitatem et diuersitatem. **I**n hō vero quod p se: id ē in deo inseparabile ad similitudinem vni⁹ hoīminis seruat singularitatem pluralitatis nā qz hūanaz psonaz nō est in plurib⁹ hoīminibus nec vnus hō pluralitatez accipit psonarum. **D**eus vero vnus est tres psonē et psonē tres vn⁹ deus hō itaqz mō: nec vnus: nec diuersarū integre seruat

aliam psonaz proprietatem.

Quā autē ita sit quā in p̄fata epistola de incarnatiōe verbi de hoc aliquātulum diximus breuiter tñ hic repetam. **S**epe fit vt plura cōueniant in vnū sub eodem noīe et eadez qz titatē quā habebāt singula ante qz vnus fierent. **Q**uipe si p̄cto p̄ctuz ad dim⁹ sine interuallo aut equalē lineam in equali linea aut supficiem equalē in equali supficie collocamus nō fit nisi vn⁹ punctus vna linea vna supficiēs. **I**n multis si quis voluerit querere inueniat simile. **H**oc itaqz mō quā nō sint plures eternitates: si tñ dicit eternitas in eternitate: nō est nisi vna eternitas: et lumē in lumine vnū tñ lumē est. **E**odem mō quecūqz de dei dicuntur essentia: si in se replicētur: nec q̄tatem augēt nec pluralitatem admittūt. **Q**uā autē deus eternitas: sicut extra eternitatem nihil ē oīno ita extra deū penitus nō est aliqd. **A**t qz sicut eternitas nō est nisi vna eternitas in eternitate sic deus in deo vn⁹ solus est deus. **H**abemus autē ex vera fide deū esse de deo nascendo: et deū de deo pcedendo. **S**ed quō nō est aliquid extra deū cū nascitur deus de deo vlt cū pcedit deus de deo nō exit nascens vlt pcedens extra deū: sed manet in deo. **Q**uō ergo deus in deo nō est nisi vnus deus cū nascitur deus de deo vnus solus est deus gignēs et genitus et cū pcedit deus de deo vnus tñ mō deus est et pcedens et de quo pcedit. **U**nde in euitabiliter sequit quā deus nullas habet partes sed tot⁹ est quicqd est vnū eundemqz et non alium et aliū totū esse prem: totū esse filiū: totū esse spū. s. **Q**uare pre et filius et spū. s. p hō quia cū est deus in deo nō est nisi vnus de⁹ seruant in deitate ad similitudinem vni⁹ hoīminis singularitatem. **P**er hō vero qz cum est deus de deo: aut nascendo: aut pcedendo non potest vnus idēqz esse qui est de

Registrum

aliquo et de quo est scdm noia has rela-
tões significatā tenēt sicut diuerse ho-
minū psonē p̄sentialitatem. Nota tamen qz
nec deus est sine psona: nec psona sine
deo et quia singulis psonis attribuim⁹
aliquādo ppria singulari. aliquādo vni
quasi pprium qd cōmune est alijs. Nā
cū dicimus solus p̄s est: in tribus p̄sois
qui a nullo est solus filius qui est de vno
et de quo vnus solus sp̄s. de quo nul-
lus est singlas psonas noiantes singu-
lis ppria attribuimus. Cū vero legim⁹
nemo nouit filiū nisi p̄s neq; p̄rem quis
no. ni. fi. et que sunt dei nemo cognouit
nisi sp̄s dei: quis videat scriptura qz
de vna dicit psona negare de alijs com-
mune tamen est oibus qz singulis quasi
ppriū attribuit. Non em̄ ignorat pater
aut filius seipm̄ z que dei sūt neq; sp̄s.
p̄rem: aut filium. Cur aut̄ qm̄ qz de vno
quasi de solo dicit de alijs intelligat̄ sa-
tis supra dictum est.

Hec de p̄essione sp̄s facti alijs
cogētibus nō de me: sed de eo-
dem sp̄s. confidēs p̄ latinis cō-
tra grecos scribere z ea occasiōe de vni-
tate deitatis z de trinitate p̄sonarū ali-
quid addere p̄sūp̄s: quis innumerabi-
les sicut inter illos qui latinis vtunt̄ lit-
teris qui hoc meli⁹ qz eo facere possint.
Quicquid ergo dixi qz suscipiēdum sit
nō mihi attribuat̄: sed spiritu veritatis:
si aut̄ aliqd̄ ptuli qz aliquatenus corri-
gēdum sit mihi imputeē nō sensui lati-
nitatis.

Explīcit epl̄a de p̄essione sp̄s facti.

Incipiūt capitula in librum de casu
dyaboli.

Quod etiā ad
angelos dicat̄: quid habes
quod nō accepisti: et a deo
non sit nisi bonuz et eē z oē
bonū sit essētia z ois eētia bonū. Cal.

Qur videat̄ dyabolus ideo nō acce-
pisse pseuerantiā qz deus nō dedit. II.
Qur ideo dedit non dedit quia ille nō
accepit. **Capitulū. III.**

Quō ille peccauit: et voluit similis
esse deo. **Capitulū. IIII.**

Qur boni angeli ante casuz malozum
peccare poterunt. **Capitulū. V.**

Quō boni confirmati sūt in suo sta-
tu et mali in casu suo. **Cap. VI.**

Questio an volūtas et eius conuer-
sio ad quod nō debet sic ipm̄ malum qz
malos fecit: cur nō possit rational̄ crea-
tura p̄ se de malo cōuertī ad bonū sicut
potest de bono ad malū. **Cap. VII.**

Qur volūtas eius et conuersio sit nō
ipm̄ malum. **Capitulū. VIII.**

Qur iusticia sit ipz malū z sit nihil. IX.

Quō malū videat̄ eē aliqd̄. X.

Quō malū z nihil nō possunt p̄bari
per nomē suū aliquid esse sed quasi ali-
quid. **Capitulū. XI.**

Qur angelus a se nō potuit habere vo-
luntatē primā et qd̄ multa dicūtur pos-
se aliena potestate z nō posse aliena im-
potentia. **Capitulū. XII.**

Qur accepta sola volūtas beatitudi-
nis nec aliud posset velle: nec illā nō vel-
le z quicqd̄ vellet nō esset iusta v̄l iniu-
sta voluntas. **Capitulū. XIII.**

Qur similiter sit si sola accepta volun-
tas rectitudinis et idcirco vtrūq; volū-
tatem accepit simul z vt iust⁹ et vt bea-
tus esset. **Capitulū. XIII.**

Qur iusticia sit aliquid. **Cap. XV.**

Qur iniusticia nō sit nisi absentia debi-
te iusticie. **Capitulū. XVI.**

Qur deserto angelus nō possit redi-
re ad iusticiam. **Capitulū. XVII.**

Quō malus angelus se fecit iniustū
et bon⁹ se iustū z qz malus sic debet deo
gras p̄ bonis que accepit z deseruit sicut
bonus qz seruauit accepta. **XVIII.**

Qur volūtas in q̄tū sit bonū est z nō
la res mala sit. **Capitulū. XVIII.**